

LIETUVOS ŪKIŲ EKONOMINIO KONKURENCINGUMO ĮVERTINIMAS *LITHUANIAN FARMS' ECONOMIC COMPETITIVENESS ASSESSMENT*

Irena KRIŠČIUKAITIENĖ, Antanina TAMOŠAITIENĖ, Salomėja ANDRIKIENĖ

Lietuvai įsijungus į ES ekonominę sistemą, ypatingą svarbą žemės ūkiui įgauna konkurencingumo didinimas. Žemės ūkio konkurencingumas priklauso nuo vartotojų poreikių, svarbiausia, nuo gebėjimų gaminti kokybiškesnę ir pigesnę produkciją negu konkurentai.

Pirmaisiais narystės ES metais Lietuvoje subsidijos (tiesioginės ir kompensacinės išmokos) išaugo keletą kartų. Žemės ūkio produkcijos gamintojai galėjo įsigyti daugiau materialinių gamybos išteklių, modernizuoti gamybą. Tačiau Lietuvos ūkiai, palyginti su ES-25 šalių vidurkiu, nuosavo kapitalo 1 ha turėjo net 4 kartus, trąšų ir augalų apsaugos priemonių naudojo apie 2 kartus mažiau, o žemės ūkio produkcijos 1 ha pagamino keletą kartų mažiau. Esant tokiai situacijai, šalies žemdirbiams sudėtinga konkuruoti su moderniais, ypač ES šalių senbuvių, ūkiais, užimančiais didelę produktų rinkos dalį. Dėl kintančių konkurencingumo veiksnių atsiranda ne tik naujų galimybių, bet ir apribojimų, su kuriais susiduria kiekvienas prekinės produkcijos gamintojas. Todėl būtina nuolatinė ir nuosekli šalies ūkių žemės ūkio gamybos konkurencingumo veiksnių analizė ir jų palyginimas su konkuruojančiomis ES šalimis.

Ūkio ekonominis konkurencingumas ir jo rodikliai. Tyrimų tikslas – nustatyti ūkių konkurencingumą ir tolesnę jų plėtrą, atsižvelgiant į šalies ekonomikos specifiką ir padėtį bendrojoje rinkoje.

Lietuvos žemės ūkiui integruojantis į ES ekonominę sistemą, ūkio subjektai turi tapti lygiaverčiais partneriais. Todėl svarbiausias uždavinys yra konkurencingumo didinimas. Kad žemės ūkio šaka taptų konkurencinga, pirmiausia konkurencingais turi tapti ūkiai, gaminantys produkciją rinkai. Ūkis sėkmingai plėtojasi, kai nuolat vyksta jo kokybinis ir kiekybinis pasikeitimas, kai žinios ir sugebėjimai panaudojami gaminamos produkcijos didinimui. Tik tada įmanomas veiklos orientavimas į realius vartotojų poreikius ir aktyvi naujų galimybių paieška. Plečiantis rinkai, žemės ūkio veikla užsiimančių įmonių išorinės veiklos sąlygos tampa vis sudėtingesnės, nes rinka prisipildo vis naujų produktų. Jeigu žemės ūkio vystymosi rezultatas yra rinkos augimas, tai ūkiai, gaminantys žemės ūkio produkciją ir siekiantys būti rinkos dalyviais, taip pat turi didinti savo veiklos mastus, kad neprarastų pozicijų ir nežlugtų. Tai ypač svarbu Lietuvos žemės ūkio plėtotei, nes besivystančios ekonomikos sąlygomis siekimas užvaldyti didesnę arba bent išlaikyti turimą rinką yra konkurencinio pajėgumo pagrindas. Konkurencingo ūkio augimo tempai turi neatsilikti nuo visos žemės ūkio rinkos augimo. Tačiau tam būtina sąlyga – didelis ūkio ekonominis ir finansinis potencialas. Tokį privalumą dažniausiai turi stambūs ūkiai.

Užsienio, o pastaruoju metu ir Lietuvos, specialistai yra sukūrę ir pritaikę savo šalies poreikiams įvairias ūkio konkurencingumo įvertinimo metodikas [1; 3–6]. Priklausomai nuo tyrimo tikslų, konkurencingumo vertinimui naudojami skirtingi rodikliai. Konkurencingumas vertinamas, naudojant rodiklių sistemas arba kompleksinius rodiklius. Kadangi konkurencingumas yra sudėtingas įvairių veiksnių ir sąlygų veikiamas reiškinys, tinkamai parinkta rodiklių sistema geriau atspindi konkurencingumo lygį nei atskiri rodikliai. Siekiant atspindėti ūkio padėtį tarptautiniu mastu, galimybes atlaikyti kitų šalių konkurencinį spaudimą, rodiklių rezultatai lyginami su kitų šalių rodikliais.

Lietuvos ūkių konkurencingumo šalies rinkoje vertinimas atliekamas sistemškai parenkant ūkių veiklą apibūdinančius rodiklius. Pagrindiniu konkurencingumą įvertinančiu rodikliu laikomas darbo našumas – vieno vidutinio metinio darbuotojo (MD) per metus sukurta pridėtinė vertė arba produkcijos apimtis ir jų augimo tempų rodiklis. Papildomai skaičiuojamas kapitalo produktyvumo rodiklis (grynoji pridėtinė vertė ir/arba produkcijos apimtis gaunama iš ūkio nuosavo kapitalo) parodo, kas nulemia darbo našumą. Nagrinėjant ūkio konkurencingumą, plačiai taikomi finansiniai rodikliai – grynojo pelno norma, investicijų pelningumas, nuosavo kapitalo pelningumas ir kt.

Tyrimė konkurencingumas vertinamas pagal žemės, darbo ir kapitalo produktyvumą, naudojant šiuos pagrindinius rodiklius:

- darbo našumas – vieno darbuotojo per metus sukurta pridėtinė ir/ar produkcijos vertė, jos/jų augimo tempai;
- žemės ploto vienetai tenkanti sukurta pridėtinė ir/ar produkcijos vertė, jos/jų augimo tempai;
- kapitalo vertės vienetai tenkanti sukurta pridėtinė ir/ar produkcijos vertė, jos/jų augimo tempai.

Išvardyti rodikliai naudojami, siekiant nustatyti konkurencingus ūkius vietinėje ir tarptautinėje rinkoje. Šie ūkių rodikliai lyginami su analogiškais kitų valstybių rodikliais.

Analizė atlikta remiantis 2003–2005 metų duomenimis (2006 m. dėl ypač nepalankių gamtinių sąlygų žemės ūkiui neanalizuojami).

Lietuvos ūkių konkurencingumo analizė. Lietuvai įstojus į ES, daugėja specializuotų ūkių, didėja jų dirbamos žemės plotas ir laikomų gyvulių skaičius. Visų ūkininkavimo tipų ūkių grupėse pastebėta teigiamų struktūrinių poslinkių – daugėjo didesnio ekonominio dydžio ūkių.

Didžiausi pokyčiai – tarp pienininkystės ūkių. Jų skaičius per 3 metus padidėjo 83 proc., o dalis visų ūkių struktūroje – 7 procentiniais punktais. Tačiau dar tebevyrauja mažo ekonominio dydžio prekiniai ūkiai.

2003–2005 metais ūkių ekonominio konkurencingumo rodikliai rodo gerėjančią situaciją. Pienininkystės ūkiuose bendrosios žemės ūkio produkcijos vertė 1 ha ŽŪN 2005 metais, palyginti su 2003-aisiais, padidėjo 40 proc. Šiuos teigiamus pokyčius lėmė 46 proc. išaugusios pieno kainos ir didesnis primilžis (8 proc.). Mišrūs (augalininkystės – žolėdžių gyvulių) ūkiai taip pat pasiekė gerų rezultatų. Jų bendroji žemės ūkio produkcija 1 ha padidėjo beveik 1,5 karto. Tai galima paaiškinti tuo, kad šių ūkių bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiau nei pusę sudarė pienas. Mažesni pokyčiai stebimi augalininkystės sektoriuje. Javų, rapsų ir augalininkystės ūkių bendroji žemės ūkio produkcijos vertė 1 ha ŽŪN padidėjo nedaug – 1–4 proc., o daržininkystės, sodininkystės ūkių netgi sumažėjo. Tokią situaciją lėmė 2005 metais sumažėjusios kainos, kurių neigiamos įtakos nekompensavo nedaug padidėjęs grūdinių ir kitų žemės ūkio augalų derlingumas. Grynoji pridėtinė vertė 1 ha 2005 metais, palyginti su 2003-aisiais, daugiausia išaugo mišrios gamybos augalininkystės – žolėdžių gyvulių ir pienininkystės ūkiuose, atitinkamai 2,8 ir 2,3 karto, o javų, rapsų ir augalininkystės ūkiuose – 1,5 ir 1,2 karto, ir tik daržininkystės, sodininkystės ūkiuose ji sumažėjo 12 proc. (1 lentelė).

Lietuvos ūkių konkurencingumo rodikliai 2003 ir 2005 metais
Competitiveness indicators of Lithuanian farms in 2003 and 2005

Ūkių grupės pagal ūkininkavimo tipą <i>Groups by type of farming</i>	1 ha ŽŪN tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 ha UAA, thou. Lt</i>		1 darbuotojui tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 AWU, thou. Lt</i>		Gryno- jo pelno norma, proc. <i>Net profit, %</i>	Kapitalo pelningumas, proc. <i>Profita- bility, %</i>	Gamybos išlaidos 1 litui bendrosios žemės ūkio produkcijos, Lt <i>Production costs per 1 Lit as of total agricultural output, Lt</i>
	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės <i>net value added</i>	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės <i>net value added</i>			
Javų, rapsų / Specialist cereals, oilseeds and protein crops							
2003	1,11	0,43	54,12	20,87	33,60	21,40	0,76
2005	1,13	0,64	74,76	41,98	55,50	29,60	0,91
2005, palyginti su compared to 2003, %	102	148	138	201	22*	8*	120
Augalininkystės / General field cropping							
2003	1,67	0,77	53,57	24,71	42,11	31,30	0,67
2005	1,74	0,95	69,33	37,87	44,90	22,94	0,79
2005, palyginti su compared to 2003, %	104	123	129	153	3*	-8*	117
Pienininkystės / Specialist dairying							
2003	1,56	0,59	30,23	11,42	36,03	12,28	0,78
2005	2,19	1,37	48,73	30,46	55,38	18,47	0,66
2005, palyginti su compared to 2003, %	140	232	161	267	19*	6*	84
Daržininkystės, sodininkystės / Horticulture and permanent crops							
2003	4,64	2,87	23,47	14,51	46,98	41,25	0,53
2005	3,56	2,52	30,02	21,29	52,17	28,41	0,57
2005, palyginti su compared to 2003, %	77	88	128	147	5*	-13*	108
Mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių / Field crops–grazing livestock, combined							
2003	1,32	0,38	25,53	7,42	13,84	2,07	0,82
2005	1,90	1,22	48,81	31,37	76,54	12,68	0,69
2005, palyginti su compared to 2003, %	144	319	191	423	63*	11*	85
Vidutiniškai šalyje / Average							
2003	1,42	0,52	30,94	11,29	26,42	12,19	0,77
2005	1,68	0,92	44,74	24,3	56	23,49	0,77
2005, palyginti su compared to 2003, %	118	176	145	215	30*	11*	100

* Procentiniai punktai / Percentage points.

2005 metais, palyginti su 2003-iaisiais, javų, rapsų ūkiuose grynosios pridėtinės vertės 1 ha ŽŪN gauta 48 proc. daugiau, tačiau ši padidėjimą lėmė didesnės subsidijos. Jų dalis grynojoje pridėtinėje vertėje per tą patį laikotarpį išaugo nuo 28 proc. iki 68 proc. Augalininkystės ūkiuose grynoji pridėtinė vertė 1 ha padidėjo (23 proc.) taip pat dėl didesnių subsidijų. Pienininkystės ir mišrūs ūkiai, kuriuose daugiau nei pusę gaminamos produkcijos sudarė pienas, grynosios pridėtinės vertės 1 ha gauta atitinkamai 2 ir 3 kartus daugiau, tačiau šiuose ūkiuose geresniems gamybos rezultatams subsidijų reikšmė mažesnė – jų dalis sudarė apie 40 proc. ir per analizuojamą laikotarpį padidėjo tik 4 procentiniais punktais. Daržininkystės ūkiai grynosios pridėtinės vertės 1 ha 2005 metais gavo daugiausia, palyginti su kitų ūkininkavimo tipų ūkiais, tačiau apie 12 proc. mažiau negu 2003 metais. Šiuose ūkiuose subsidijos 1 ha padidėjo 2,2 karto, tačiau jų dalis grynojoje pridėtinėje vertėje buvo nedidelė – 16 proc. Geriausių rezultatų pagal grynosios pridėtinės vertės kiekį, tenkantį 1 ha, pasiekė daržininkystės, pienininkystės ir mišrūs, vyraujant augalininkystei ir žolėdžiams gyvuliams, ūkiai. Taigi jų konkurencingumas pagal šį rodiklį buvo didžiausias.

Ūkių veiklos analizė rodo, kad pirmaisiais narystės ES metais žemės ūkio produkcijos gamybos augimo tempai javų, rapsų ir augalininkystės ūkiuose buvo lėtesni negu gamybos sąnaudų, t. y. piniginių išlaidų. Javų, rapsų ūkiuose per 2003–2005 metų laikotarpį gamybos išlaidos 1 ha padidėjo 87 proc., o bendrosios žemės ūkio produkcijos vertė – 2 proc., augalininkystės ūkiuose – atitinkamai 22 ir 4 proc. Gamybos išlaidų padidėjimui įtakos turėjo beveik 50 proc. pabrangusios trąšos ir augalų apsaugos priemonės, apie 36 proc. padidėję palūkanos ir amortizaciniai atskaitymai ir beveik 2 kartus – žemės nuoma. Esant nedidelei gamybos apimčiai ir sumažėjus javų ir kitų augalų kainai, augalininkystės ūkiuose pasireiškė masto antieconomija. Pieno gamybos ūkiuose stebima priešinga situacija – gamybos augimo tempai buvo didesni nei gamybos išlaidų. 2003–2005 metais pienininkystės ir mišrūs, kuriuose didesnę produkcijos dalį sudarė pienas, ūkiai, palyginti su augalininkystės ūkiais, pasiekė geresnių rezultatų. Gamybos išlaidos 1 ha padidėjo apie 20 proc., o bendrosios žemės ūkio produkcijos vertė – 40 proc. Didesnis karvių produktyvumas (8 proc.) ir padidėjusi pieno kaina (46 proc.) kompensavo gamybos išteklių brangimą. 2003 metais pienininkystės ir mišrios gamybos ūkiuose, palyginti su augalininkystės krypties ūkiais, reikėjo daugiausia gamybos sąnaudų bendrosios žemės produkcijos vertės litui pagaminti, o 2005 metais efektyviausiai ūkininkavo būtent pienininkystės krypties ūkiai.

Darbo našumo rodikliai rodo, kad didžiausias darbo našumas pasiektas javų, rapsų ir augalininkystės ūkiuose. Šių ūkių darbuotojas bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės pagamino apie 60 proc. daugiau, palyginti su šalies vidurkiu, apie 50 proc. daugiau negu pienininkystės bei mišrios gamybos ir daugiau negu 2 kartus, palyginti su daržininkystės, sodininkystės ūkių darbuotojais. Tačiau javų, rapsų ūkiuose darbu ir pagrindinėmis gamybos priemonėmis sukurta grynoji pridėtinė vertė sudarė trečdalį, o du trečdaliai teko subsidijoms, pienininkystės ūkiuose atvirkščiai – subsidijoms teko 36 proc., daržininkystės ūkiuose – 18 proc.

2003–2005 metais visų ūkininkavimo tipų ūkiai didino nuosavą kapitalą, ir jo augimo tempai buvo didesni nei gamybos mastų, augalų derlingumo bei gyvulių produktyvumo. Šiuo laikotarpiu kapitalo pelningumas sumažėjo augalininkystės, daržininkystės, sodininkystės ir mišrios gamybos ūkiuose, ir tik javų, rapsų ūkiuose didesnis pelningumas pasiektas dėl gerokai išaugusių subsidijų gamybai. Mišrios gamybos ir pienininkystės ūkiuose kapitalo didėjimo tempai mažai skyrėsi nuo

bendrosios žemės ūkio produkcijos ir grynojo pelno augimo tempų (2 lentelė). Duomenys rodo, kad šalies ūkiai, pasinaudoję ES ir nacionaline parama pagal Bendrojo programavimo dokumento ir Kaimo plėtros plano priemones, didino kapitalą, įsigydami naujos žemės ūkio technikos, pastatų ir įrengimų. Jie pirmaisiais jų įsigijimo metais dėl dirbamos žemės ploto ir/ar gyvulių bandos nepakankamo dydžio bei gamybos produktyvumo buvo panaudojami nevisiškai. Tai rodo ir ūkių bendrosios žemės ūkio produkcijos, tenkančios 1 kapitalo litui, mažėjimas.

2 lentelė / Table 2

Lietuvos ūkių kapitalo konkurencingumo rodikliai 2003 ir 2005 metais
Competitiveness indicators of agricultural assets of Lithuanian farms in 2003 and 2005

Ūkių grupės pagal ūkininkavimo tipą <i>Groups by type of farming</i>	Kapitalas 1 ha ŽŪN, tūkst. Lt <i>Agricultural as- sets per 1 ha UAA, thou. Lt</i>	1 litui kapitalo tenka <i>Per 1 Litas of agricultural assets</i>	
		bendrosios žemės ūkio produkcijos, Lt <i>total agricultural output, Lt</i>	grynosios pridėtinės vertės, Lt <i>net value added, Lt</i>
Javų, rapsų / <i>Specialist cereals, oilseeds and protein crops</i>			
2003	1,54	0,73	0,28
2005	1,98	0,57	0,32
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	129	78	114
Augalininkystės / <i>General field cropping</i>			
2003	2,01	0,83	0,38
2005	3,10	0,56	0,28
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	154	67	74
Pienininkystės / <i>Specialist dairying</i>			
2003	2,84	0,55	0,21
2005	4,36	0,57	0,30
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	153	103	143
Daržininkystės, sodininkystės / <i>Horticulture and permanent crops</i>			
2003	4,77	0,97	0,60
2005	6,11	0,58	0,38
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	128	60	63
Mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių / <i>Field crops–grazing livestock, combined</i>			
2003	2,79	0,47	0,14
2005	3,65	0,52	0,30
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	131	111	214
Vidutiniškai šalyje / <i>Average</i>			
2003	2,32	0,61	0,22
2005	3,23	0,52	0,28
2005, palyginti su <i>compared to 2003, %</i>	139	85	127

2003–2005 metais pagrindinių konkurencingumo rodiklių augimo tempai didžiausi buvo pienininkystės ir mišrių augalininkystės – žolėdžių gyvulių ūkiuose. Juose žemės ir darbo išteklių taip pat geriau panaudojami negu augalininkystės krypties ūkiuose. Pienininkystės krypties ūkiuose sumažėjusios gamybos sąnaudos produkcijos vienetui pagaminti rodo efektyvų ūkio kapitalo, darbo ir žemės panaudojimą bei gerėjančią situaciją konkuruojant produktų rinkoje.

Visų ūkininkavimo tipų ūkių gamybos produktyvumo didinimas yra viena pagrindinių sąlygų, siekiant didesnio ūkių konkurencingumo.

Lietuvos ir ES šalių ūkių konkurencingumo palyginimas. Siekiant numatyti šalies ūkių pagrindines kryptis konkurencingumui didinti, Lietuvos ūkių ekonominio konkurencingumo rodikliai palyginti su ES-10, ES-15, ES-25 šalių vidutiniais duomenimis ir ES šalimis, kurių panašios gamtinės sąlygos ir gamybos struktūra (Latvija, Lenkija, Danija, Vokietija ir Airija).

Ūkių pagal ūkininkavimo tipą konkurencingumo rodiklių palyginimas rodo, kad Lietuvos javų rapsų ūkiai bendrosios žemės ūkio produkcijos 1 ha pagamina apie 2,4, o augalininkystės ūkiai – apie 5 kartus mažiau negu ES-15 šalių ir atitinkamai 1,7 ir 1,9 karto mažiau, palyginti su ES-10 šalių vidurkiu. Palyginti su Vokietija, Danija ir Airija, skirtumai dar didesni (3 lentelė). Panaši tendencija ir lyginant grynąją pridėtinę vertę 1 ha, tačiau skirtumas mažesnis: javų rapsų ūkiuose 1 ha grynosios pridėtinės vertės tenka 2, augalininkystės – 3,5 karto mažiau, palyginti su ES-15, šalių ir atitinkamai 1,2 ir 1,5 karto, palyginti su ES-10 šalių vidurkiu. Lietuvos javų rapsų ūkiai tarp ES-10 šalių grynosios pridėtinės vertės 1 ha gauna mažiau tik už Čekiją ir Slovakiją, o augalininkystės ūkiai – už Latviją ir Estiją. Bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės didelių skirtumų tarp Lietuvos ir ES-15 šalių lemia daug didesnis grūdų derlingumas ES šalyse senbuvėse. Pavyzdžiui, ES-15 šalių augalininkystės ūkių kviečių vidutinis derlingumas yra 7,18, Vokietijos – 8,18, Airijos – 10,74, ES-9 šalių – 5,38, Lenkijos – 5,94, o Lietuvos – 4,79 t/ha. Šios šalys, siekdamos didelio derlingumo, trąšų ir augalų apsaugos priemonių naudoja 4–5 kartus daugiau nei mūsų šalyje. Didelės išlaidos sėklai rodo tai, kad sėjama kokybiška sėkla.

ES senbuvė šalių ūkiai daug geriau apsirūpinę gamybos priemonėmis, tačiau nuosavo kapitalo pelningumas, palyginti su Lietuvos ūkiais, yra mažesnis, nes ES šalių ūkiai dėl didelių išlaidų palūkanoms ir daug didesnio darbo užmokesčio gauna mažai grynojo pelno.

Darbo našumas Lietuvos javų, rapsų ir augalininkystės ūkiuose, palyginti su ES-15 šalių, yra atitinkamai 2 ir 4 kartus, o pienininkystės ir mišrios gamybos ūkiuose – 5 kartus mažesnis. Dar didesni darbo našumo skirtumai, lyginant su Danijos, Vokietijos ir Airijos atitinkamais ūkiais (3–5 lentelės). ES šalių senbuvė pienininkystės ir mišrios gamybos ūkiai išsiskiria ypač aukštu darbo mechanizavimo ir modernizavimo lygiu. Čia vienam darbuotojui tenka apie 500 tūkst. Lt nuosavo kapitalo, o analogiškuose Lietuvos ūkiuose nesiekia 100 tūkst. Lt. Danijos ūkiai išsiskiria ypač dideliu nuosavu kapitalu ir mažiausiu jo pelningumu – tai rodo palūkanų ir amortizacijos gamybos išlaidose dalis, kuri sudaro iki 30 proc., o Lietuvoje – 12 proc. Lietuvos augalininkystės ūkių nuosavo kapitalo pelningumas yra didesnis nei visų ES šalių, pienininkystės ūkių mažesnis nei Danijos, o mišrios gamybos ūkiai didesniu kapitalo panaudojimo lygiu lenkia ES-10 šalių. Lietuvos ūkiai, palyginti su ES šalimis senbuvėmis, mažiau investuoja į gamybą, jų gamybos sąnaudos 1 ha yra nuo 6 iki 10 kartų mažesnės ir pagamina 3,5–5 kartus mažiau žemės ūkio produkcijos bei grynosios pridėtinės vertės, tenkančios ŽŪN hektarui. Tai rodo, kad Lietuvos ūkiai turi galimybę siekti dides-

nio gamybos masto, intensyvindami gamybą. Kiek tai būtų efektyvu ūkiuose, esančiuose mažesnio našumo žemėse, galėtų parodyti detalesnė ūkių konkurencingumo analizė skirtingose vietovėse pagal žemės našumą.

3 lentelė / Table 3

Kai kurių ES šalių javų, rapsų ūkių konkurencingumo rodikliai 2004 metais
*Competitiveness indicators of farms of cereal, oilseed and protein crops
in selected EU countries in 2004*

Šalys/šalių grupės <i>Country/country group</i>	1 ha ŽŪN tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 ha UAA, thou. Lt</i>			1 darbuotojui tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 AWU, thou. Lt</i>			Kapitalo pelningumas, proc. <i>Profitability, %</i>	Gamybos išlaidos 1 litui bendrosios žemės ūkio produkcijos, Lt <i>Production costs per 1 Litas of total agricultural output, Lt</i>
	bendrosios žemės ūkio produkcijos total <i>agricultural output</i>	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo <i>agricultural assets</i>	bendrosios žemės ūkio produkcijos total <i>agricultural output</i>	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo <i>agricultural assets</i>		
Lietuva* <i>Lithuania*</i>	1,13	0,63	1,98	74,80	41,80	130,80	27,8	0,91
ES-15 / EU-15	2,68	1,40	7,01	151,5	84,6	423,20	-1,4	1,11
ES-25 / EU-25	2,56	1,30	6,54	147,0	74,8	375,50	0,1	1,09
ES-10 / EU-10	1,95	0,8	4,08	92,20	37,7	193,30	7,8	0,95
Lenkija <i>Poland</i>	1,92	0,89	4,69	68,10	31,4	166,10	9,4	0,83
Latvija / Latvia	0,96	0,37	1,59	58,30	22,5	96,50	16,5	1,08
Danija <i>Denmark</i>	4,95	1,93	33,31	336,30	131,3	2263,10	-3,1	1,17
Vokietija <i>Germany</i>	3,58	1,68	5,85	257,2	120,6	420,80	1,6	1,14
Airija / Ireland	3,11	2,02	4,86	251,1	163,1	393,10	17,9	0,94
Lietuva, palyginti su ES šalimis, proc. / Lithuania compared to EU, %								
ES-15 / EU-15	42	45	28	49	49	31	29	82,0
ES-24 / EU-24	44	48	30	51	56	35	28	83,5
ES-9 / EU-9	58	79	49	81	111	68	20	95,8
Lenkija <i>Poland</i>	59	71	42	110	133	79	18	109,6
Latvija / Latvia	118	170	125	128	186	136	11	84,3
Danija <i>Denmark</i>	23	33	6	22	32	6	31	77,8
Vokietija <i>Germany</i>	32	38	34	29	35	31	26	79,8
Airija / Ireland	36	31	41	30	26	33	10	96,8

* 2005 m. duomenys.

Pastaba: Lietuvos ir ES šalių nuosavo kapitalo pelningumas lygintas procentiniais punktais.

Kai kurių ES šalių augalininkystės ūkių konkurencingumo rodikliai 2004 metais
Competitiveness indicators of farms of general field cropping in selected EU countries in 2004

Šalys/šalių grupės <i>Country/country group</i>	1 ha ŽŪN tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 ha UAA, thou. Lt</i>			1 darbuotojui tenka, tūkst. Lt <i>Per 1 AWU, thou. Lt</i>			Kapitalo pelningumas, proc. <i>Profitability, %</i>	Gamybos išlaidos 1 litui bendrosios žemės ūkio produkcijos, Lt <i>Production costs per 1 Lit of total agricultural output, Lt</i>
	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo agricultural assets	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo agricultural assets		
Lietuva* <i>Lithuania*</i>	1,74	0,95	3,10	69,33	37,87	123,40	27,2	0,79
ES-15 / <i>EU-15</i>	9,09	3,37	6,24	273,75	101,5	188,00	6,2	0,65
ES-25 / <i>EU-25</i>	6,15	3,02	6,11	149,44	73,4	148,60	3,6	0,87
ES-10 / <i>EU-10</i>	3,34	1,39	5,54	96,40	39,96	159,70	14,3	0,83
Lenkija / <i>Poland</i>	3,41	1,81	8,10	37,10	18,24	81,50	6,6	0,71
Latvija / <i>Latvia</i>	1,34	0,61	1,60	53,76	19,22	50,60	25,4	0,97
Danija <i>Denmark</i>	5,44	2,25	11,78	400,00	165,13	866,30	-6,1	1,15
Vokietija <i>Germany</i>	6,48	2,84	4,82	259,82	113,85	193,30	10	0,96
Airija / <i>Ireland</i>	5,25	2,21	7,02	236,52	88,52	315,90	3,3	1,02
Lietuva, palyginti su ES šalimis, proc. / <i>Lithuania compared to EU, %</i>								
ES-15 / <i>EU-15</i>	19	28	50	25	37	66	21	121,5
ES-24 / <i>EU-24</i>	28	31	51	46	52	83	24	90,8
ES-9 / <i>EU-9</i>	52	68	56	72	95	77	13	95,2
Lenkija / <i>Poland</i>	51	52	38	187	208	151	21	111,3
Latvija / <i>Latvia</i>	130	156	193	129	197	244	2	81,4
Danija <i>Denmark</i>	32	42	26	17	23	14	33	68,7
Vokietija <i>Germany</i>	27	33	64	27	33	64	17	82,3
Airija / <i>Ireland</i>	33	43	44	29	43	39	24	77,5

* 2005 m. duomenys.

Pastaba: Lietuvos ir ES šalių nuosavo kapitalo pelningumas lygintas procentiniais punktais.

Šaltinis: ŪADT duomenys. [žiūrėta 2007 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą:

<http://circa.europa.eu/Public/irc/agri/rica/library?l=/standard_results>.

Kai kurių ES šalių pienininkystės ūkių konkurencingumo rodikliai 2004 metais
Competitiveness indicators of dairying farms in selected EU countries in 2004

Šalis/šalių grupė Country/country group	1 ha ŽŪN tenka, tūkst. Lt Per 1 ha UAA, thou. Lt			1 darbuotojui tenka, tūkst. Lt Per 1 AWU, thou. Lt			Kapitalo pelningumas, proc. Profitability, %	Gamybos išlaidos 1 litui bendrosios žemės ūkio produkcijos, Lt Production costs per 1 Lit of total agricultural output, Lt
	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo agricultural assets	bendrosios žemės ūkio produkcijos total agricultural output	grynosios pridėtinės vertės net value added	kapitalo agricultural assets		
Lietuva* <i>Lithuania*</i>	2,19	1,37	4,36	48,73	30,46	97,20	29,1	0,66
ES-15 / EU-15	8,47	3,37	19,53	234,4	93,28	540,4	17,3	0,87
ES-25 / EU-25	8,01	3,18	18,66	200,47	79,65	467,3	17,0	0,87
ES-10 / EU-10	3,22	1,24	9,84	41,61	15,98	127,20	12,6	0,88
Lenkija <i>Poland</i>	3,61	1,61	12,98	27,63	12,31	99,40	12,4	0,71
Latvija <i>Latvia</i>	1,62	0,68	2,22	40,84	17,22	55,8	30,9	0,96
Danija <i>Denmark</i>	10,09	3,54	37,21	490,18	171,78	1807,6	9,5	1,06
Vokietija <i>Germany</i>	7,85	3,07	17,09	240,18	93,74	522,5	17,9	0,92
Airija / Ireland	6,55	3,36	15,1	207,74	106,7	479	7,2	0,76
Lietuva, palyginti su šalimis, proc. / Lithuania compared to EU, %								
ES-15 / EU-15	26	41	22	21	33	18	12	76
ES-24 / EU-24	27	43	23	24	38	21	12	76
ES-9 / EU-9	68	110	44	117	191	76	17	75
Lenkija <i>Poland</i>	61	85	34	176	248	98	17	93
Latvija <i>Latvia</i>	135	201	196	119	177	174	-2	69
Danija <i>Denmark</i>	22	39	12	10	18	5	20	62
Vokietija <i>Germany</i>	28	44	26	20	32	19	11	72
Airija / Ireland	33	41	29	24	28	20	22	87

* 2005 m. duomenys.

Pastaba: Lietuvos ir ES šalių nuosavo kapitalo pelningumas lygintas procentiniais punktais.

Didėjanti konkurencija verčia ES žemės ūkio produkcijos gamintojus stiprinti savo pozicijas rinkoje, didinant gamybos mastus ir jos koncentraciją. Tik esant atitinkamai gamybos koncentracijai, sudaromos geros sąlygos ūkio modernizavimui, o tai lemia kiekvieno ūkio gamybos augimą.

Lietuvos ūkių ekonominio konkurencingumo didinimo pagrindinės kryptys. ES šalys senbuvės kūrė modernų ūkį, orientuojamą į didesnę kapitalo pritraukimą, gamybinių pastatų, technikos įsigijimą, modernių technologijų taikymą. Intensyvios žemės ūkio gamybos šalys pagrindiniu konkurencingos gamybos veiksmu laiko jos masto plėtimą, darbuotojų darbo našumo didinimą, taip užtikrindamos pakankamas pajamas. Daugelyje ES šalių savanoriškas ūkininkavimo formų pasirinkimas, prisitaikant prie rinkos ekonomikos sąlygų, sudarė palankesnes sąlygas kurtis kur kas stambesniems nei Lietuvoje ūkiams. Siekiant, kad ūkininkavimas žemės ūkyje, kaip ir kiekvienas verslas, garantuotų gamybos stabilumą ir ne minimalų, o pakankamą ūkio darbuotojų poreikių patenkinimą, būtina didinti šalies ūkių konkurencingumą.

Siekdami didesnio konkurencingumo ne tik vietinėje, bet ir ES rinkoje, šalies ūkiai turi:

- didinti gamybos mastus, jos koncentraciją;
- didinti darbo efektyvumą, atitinkamai sukoncentravus gamybą;
- didinti darbo našumą, diegiant modernias technologijas;
- didinti ūkių kapitalą (naudojant skolintas lėšas);
- siekti racionalaus ūkio dydžio, kad efektyviai būtų panaudojamos pagrindinės gamybos priemonės – žemė, darbas ir kapitalas;
- didinti žemės ūkio augalų derlingumą ir gyvulių produktyvumą, taikant pažangias gamybos technologijas.

Javų, rapsų ir augalininkystės ūkiams, siekiantiems konkurencingumo ES rinkoje, siūloma:

- produkcijos gamybą iš 1 ha padidinti 1,5–2 kartus;
- darbuotojo darbo našumą (augalininkystės produkcijos vertę, tenkančią 1 MD) padidinti atitinkamai 1,4–2 kartus;
- ūkių apsirūpinimą pagrindiniu kapitalu, tenkančiu 1 ha, padidinti 1,5–3 kartus;
- padidinti augalų derlingumą 1,2–1,4 karto (taikyti pažangias auginimo technologijas, gerinti tręšimą ir augalų apsaugą, sėti kokybišką sėklą).

Pienininkystės ūkiams, siekiantiems konkurencingumo ES rinkoje, siūloma:

- produkcijos gamybą, tenkančią 1 ha, padidinti 1,5–3,5 karto;
- darbuotojo darbo našumą (gyvulininkystės produkcijos vertę, tenkančią 1 MD) padidinti iki 3 kartų;
- ūkių apsirūpinimą pagrindiniu kapitalu, tenkančiu 1 ha, padidinti 1,3–3 kartus;
- galvijų koncentraciją 1 ha padidinti 1,6–3 kartus;
- primilžį padidinti 10–30 proc.;
- pašarui naudojamų augalų derlingumą padidinti iki 2 kartų.

Mišriems (augalininkystės – žolėdžių gyvulių) ūkiams, siekiantiems konkurencingumo ES rinkoje, siūloma:

- produkcijos gamybą iš 1 ha padidinti 1,8–3 kartus;
- darbuotojo darbo našumą (produkcijos vertę, tenkančią 1 MD) padidinti 1,5 karto;
- apsirūpinimą pagrindiniu kapitalu, tenkančiu 1 darbuotojui, padidinti apie 2 kartus;

- galvijų koncentraciją 1 ha padidinti 2–3 kartus;
- primilžį padidinti 20–40 proc.;
- pašarui naudojamų augalų derlingumą padidinti apie 2 kartus.

Literatūra

1. ČASAS, R. Konkurencinio pranašumo šaltiniai šiuolaikinėse verslo teorijose. *Ekonomika, Mokslo darbai*. 2000, Nr. 52, p. 22–35.
2. MARČINSKAS, A.; DISKIENĖ, D. Įmonės konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Ekonomika. Mokslo darbai*. 2001, Nr. 55–56, p. 64–73.
3. PETER, G. *Eine Ermittlung der langfristigen Durchschnittskostenkurve von Marktfrucht-baubetriebn anhand des „economic engineering“ Ansatzes*. Getynga. 1993.
4. POVILIŪNAS, A. Konkurencija ir konkurencingumas Lietuvos žemės ūkyje. *Ekonomika. Mokslo darbai*. 2001, Nr. 55–56, p. 134–149.
5. STEINHAUSER, H; LANDBEHN, C; PETERS, U. *Einführung in die landwirtschaftliche Betriebslehre*. Band 1, Allgemeiner Teil. Verlag Eugen Ulmer Stuttgart. 1982, p. 309–312.
6. *ŪADT duomenys*. [žiūrėta 2007 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://circa.europa.eu/Public/irc/agri/rica/library?l=/standard_results.
7. *Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2000–2006*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

Summary

The comparison of competitiveness indicators show that Lithuanian farms, in order to gain competitiveness advantage in the domestic and EU markets, should increase scope and concentration of production, labour productivity introducing advanced technologies. It is important that farms could increase agricultural assets (using borrowed funds), use it efficiently and thus increase quantitative and qualitative production parameters. Besides, it is necessary to strive for an optimal farm size on purpose to use effectively the main industrial means of production, i.e. land, labour and capital.

The farms willing to gain a competitive advantage in the EU market should increase production per 1 hectare UAA 1,5-3 times, labour productivity (value of crop production per AWU) 1,5–2 times, agricultural assets per 1 hectare UAA 1,5–3 times, crop yield 1,2–2 times. Dairy farms should increase cattle concentration per hectare 1,6–3 times, the yield of milk per cow by 10–30 per cent and the yield of fodder crops up to 2 times.